

26.6.2019

EOAK/4224/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

TOIMEENTULOTUKIASIAN KÄSITTELY KORVATTAVAN LÄÄKKEEN OSALTA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli yhdessä sosiaalityöntekijänsä kanssa allekirjoittamassaan kirjoituksessa Kansaneläkelaitoksen menettelyä toimeentulotukea koskevassa asiassaan.

Kantelun mukaan toimeentulotukihakemusten käsittely oli viivästynyt lainvastaisella tavalla, mihin oli vaikuttanut myös turhien lisäselvitysten pyytäminen. Toimeentulotukipäätöksiä ei ollut tehty siten, että kantelija olisi voinut varautua hänelle määrättyjen tarpeellisten lääkkeiden hankkimiseen. Kansaneläkelaitoksen menettelystä (laiminlyönneistä) johtuen kunnan sosiaalitoimi oli Kansaneläkelaitoksen puolesta joutunut myöntämään toimeentulotukea lääkemenoihin. Kantelija katsoi, ettei Kansaneläkelaitos ollut huomionnut hänen vaikeaa, yksilöllistä tilannettaan.

2 SELVITYS

Kansaneläkelaitos antoi selvitystä (liitteenä).

3 RATKAISU

3.1. Toimeentulotukiasian viivytyksetön käsittely

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi muun muassa ilman aiheetonta viivytystä.

Toimeentulotukilain 14 §:n mukaan toimeentulotukihakemus tehdään Kansaneläkelaitokselle, jonka tulee tehdä hakemuksen perustella päätös perustoimeentulotuesta.

Toimeentulotukilain 14 b §:n mukaan kiireellisessä tapauksessa päätös toimeentulotuesta on tehtävä käytettävissä olevien tietojen perusteella samana tai viimeistään seuraavana arkipäivänä hakemuksen saapumisesta.

Toimeentulotukilain 14 c §:ssä on säädetty toimeentulotukiasian käsittelystä muussa kuin kiireellisessä tapauksessa. Päätös toimeentulotuesta on tehtävä viivytyksettä, kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen saapumisesta. Mikäli toimeentulotukihakemus on puutteellinen, on asiakkaalle viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen saapumisesta annettava tai lähetettävä yksilöity kehoitus hakemuksen täydentämiseksi määräajassa. Päätös toimeentulotuesta on annettava viivytyksettä, kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun täydennetty hakemus on saapunut. Jos asiakas ei ole asetetussa määrä-

ajassa täydentänyt hakemustaan tai esittänyt hyväksyttävää syytä täydennyksen viivästykselle, päätös on tehtävä käytettävissä olevien tietojen pohjalta viivytyksettä, kuitenkin säännöksessä tarkoitettuna määräaikana siis seitsemäntenä arkipäivänä määräajan päättymisestä.

Toimeentulotukilain säännökset toimeentulotukiasian viivytyksettömästä käsittelystä ovat ehdottomia ja koskevat kaikki toimeentulotukiasioiden käsittelyn vaiheita; hakemuksen käsittelyä, sen täydentämistä, päätöksentekoa ja päätöksen täytäntöönpanoa. Käsittelyn viivytyksettömyyttä arvioitaessa on otettava huomioon muun muassa asian merkitys tukea hakevalle henkilölle ja hänen perheelleen. Mitä suurempi merkitys ratkaisulla on asianomaisen jokapäiväisen elämän kannalta, sitä joutuisampaan käsittelyyn asiassa tulee yleislakina sovellettavan hallintolain 23 §:n perusteluiden mukaan pyrkiä (ks. HE 72/2002 vp, s. 75). Kun kysymys on välttämättömän huolenpidon tai muiden perusoikeuksien turvaamisesta, käsittelyn viivytyksettömyydelle ja muulle asianmukaisuudelle on annettava tämän takia erityistä merkitystä viranomaisen toiminnassa.

Käytettävissäni olleesta aineistosta lähemmin ilmenevällä tavalla osa kantelijaa koskevista päätöksistä on annettu myöhässä, mikä on saattanut vaikuttaa haitallisesti kantelijan oikeuksien toteutumiseen. Kansaneläkelaitos on myöntänyt päätöksenteon viivästyksen ja pahoitellut menettelyään.

Toimenpiteeni ilmenee kohdassa 4.

3.2 Toimeentulotukiasian käsittely ja päätöksenteon johdonmukaisuus

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi muun muassa asianmukaisesti.

Yleislakina sovellettavaksi tulevan hallintolain 31 §:n selvittämisvelvollisuutta koskeva sääntely sisältää virallisperiaatteen, eli viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot ja selvitykset (1 mom.). Selvitystä tulee hankkia ainoastaan siinä määrin kuin se on asian ratkaisemisen kannalta välttämätöntä, ja asiakkaan antamien tietojen tarkistaminen ja täydentäminen tulee suorittaa mahdollisimman tehokkaasti (HE 72(2002 vp, s. 74–75). Hallintolain 32 §:n mukaan selvityspyynnössä on yksilöitävä, mistä erityisistä seikoista selvitystä on esitettävä.

Hallintolain 6 §:n mukaisiin hallinnon oikeusperiaatteisiin kuuluu muun muassa luottamuksen suoja, jonka mukaan viranomaisen toimien on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia. Luottamuksen suojaamisen keskeisenä sisältönä on, että yksityisten tulee voida luottaa viranomaisten toiminnan oikeellisuuteen ja virheettömyyteen sekä viranomaisen tekemien päätösten pysyvyyteen (HE 72/2002 vp, s. 55–56). Totean tähän kuuluvan myös sen, että viranomaistoiminta on mahdollisimman johdonmukaista.

Kantelun mukaan Kansaneläkelaitos oli pyytänyt kantelijalta toistuvasti samoja ja kantelijan mielestä turhia lisäselvityksiä. Kansaneläkelaitoksen Itäisen vakuutuspiirin selvityksestä ilmenee, että kantelijalta pyydettiin useaan eri otteeseen selvityksiä hänen tarvitsemiensa lääkkeiden tarpeellisuudesta. Toisaalta selvityksestä ilmenee, että kantelijalle oli ilmoitettu, että hänen tarvitsemistaan lääkkeistä aiheutuvat kustannukset voidaan huomioida toimeentulotukea määrättäessä. Tämän Kansaneläkelaitoksen kantelijalle ilmoittaman myönteisen kannanoton jälkeen kantelijalta kuitenkin pyydettiin edelleen lisäselvityksiä, jotka olivat vielä osin samoja kuin aikaisemmin pyydetyt selvitykset. Kansaneläkelaitoksen selvityksestä ilmenee myös, että kaikissa kantelijaa koskevissa toimeentulotukipäätöksissä ei ollut käsitelty kantelijan vaatimuksia terveydenhuoltomenojen huomioimisesta toimeentulotukeen oikeuttavina menoina. Päätöksenteossa

ei myöskään ollut kiinnitetty huomiota siihen, että kantelijan lääketieteellisesti arvioitu tarve sairauksistaan johtuen haettuun lääkkeeseen oli lisääntynyt, jolloin myös kustannukset vastaavalla tavalla nousivat.

Totean, että viranomaisen on käsiteltävä sille kuuluva hallintoasia perustuslain 21 §:n 1 momentin edellyttämällä tavalla asianmukaisesti eikä viranomaisen menettely saa aiheuttaa hallinnon asiakkaalle edun menetyksiä. Kun kysymys on ollut vaikeavammaisesta haavoittuvassa asemassa olevasta henkilöstä ja hänelle tarpeellisista lääkärin määräämistä lääkkeistä, olisi kantelijan asiat tulleet käsitellä korostetun huolellisesti. Totean vielä tässä yhteydessä, että toimeentulotuki on viimesijainen taloudellinen tuki, jolla turvataan perustuslain 19 §:ssä säädettyjä jokaiselle kuuluvia oikeuksia ihmisarvoisen elämän perusturvaan.

Kun kysymys on viimesijaisen toimeentulotuen järjestämisestä, on päätöksenteon johdonmukaisuuteen kiinnitettävä erityistä huomiota. Kansaneläkelaitoksella on lisäksi velvollisuus pyytää lisäselvityksiä yksilöidä toimeentulotukiasiakkaalle, miksi lisäselvityksiä tarvitaan. Toimeentulotuen hakijalla on oikeus tietää, miksi hänen toimittamaansa selvitystä (esimerkiksi lääkärin resepti, joka sisältää myös tosiasiallisesti lääketieteellisen kannanoton lääkkeen tarpeellisuudesta) on pidetty riittämättömänä.

Totean vielä, että mikäli Kansaneläkelaitos havaitsee, että sen asiakkaitten tilanne edellyttää myös erityistä sosiaalityön tuntemusta, on Kansaneläkelaitoksen yhteistyössä asiakkaan kanssa tehtävä yhteistyötä sosiaalihuollon viranomaisten kanssa siten kuin toimeentulotukilain 4 §:ssä on säädetty. Kansaneläkelaitoksen on myös tällaisissa tilanteissa itse kiinnitettävä erityistä huomiota antamansa ohjauksen ja neuvonnan sisältöön.

Kansaneläkelaitoksen Lakipalveluryhmä on myöntänyt Kansaneläkelaitoksen menettelyn olleen kantelijan tapauksessa ennakoimatonta seuraavin tavoin. Kantelijalta oli useaan otteeseen pyydetty lisäselvityksiä lääkekannabikseen liittyen, mutta toimeentulotukea oli silti myönnetty lisäselvitysten puuttumisesta huolimatta. Toisina kuukausina toimeentulotuki oli hylätty samoilla käytettävissä olevilla tiedoilla. Kaikissa annetuissa toimeentulotukipäätöksissä ei ollut huomattu lainkaan ottaa kantaa kantelijan hakemukseen kannabisvalmisteen osalta. Myöskään annostuksen muuttumista ei ollut huomioitu ajoissa. Kansaneläkelaitos on esittänyt pahoittelunsa päätösten epä johdonmukaisuudesta.

Saamastani selvityksestä ilmenee vielä, että sittemmin kantelijan tarvitsema lääke on huomioitu laskelmassa Kansaneläkelaitoksen tällöisen käyttöohjeen mukaisena. Edelleen selvityksestä ilmenee, että kantelija on tehnyt Kansaneläkelaitoksen päätöksistä oikaisuvaatimuksen oikaisuvaatimuskeskukseen. Näistä päätöksistä kantelijalla on ollut mahdollisuus myös valittaa tarvittaessa hallinto-oikeuteen.

Toimenpiteeni ilmenee kohdassa 4.

4 TOIMENPITEET

Kiinnitän Kansaneläkelaitoksen huomiota siihen, mitä olen kohdassa 3.1 todennut päätöksenteon viivyytettävyydestä, sekä siihen, mitä olen kohdassa 3.2 todennut hallintoasian käsittelyn johdonmukaisuudesta ja päätöksenteon oikeellisuudesta. Tässä tarkoituksessa lähetän tästä päätöksestäni jäljennöksen Kansaneläkelaitokselle.